

Łukasz GACEK

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

lukasz.gacek@uj.edu.pl

Ewa TROJNAR

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

ewa.trojnar@uj.edu.pl

FENOMEN STUDIÓW NAD CHINAMI W INSTYTUCIE BLISKIEGO I DALEKIEGO WSCHODU UNIWERSYTETU JAGIELLOŃSKIEGO

ABSTRACT The Phenomenon of China Studies at the Institute of the Middle and Far East of the Jagiellonian University

Modern China became the phenomenon eagerly investigated by wide circles of observers. This trend is associated with a growing number of academic fields with the Asiatic profile on the level of university education. Such characteristics is completely reflected in studies conducted at the Institute of the Middle and Far East of the Jagiellonian University. The purpose of this research is to comprehend a phenomenon of the current interest in Asia developed in Poland, with an example of China, among students of fields at the Institute with the Chinese profile. In recent years, the Institute of the Middle and Far East of the Jagiellonian University became the largest academic institution in Poland conducting this type of studies in nonphilological fields. Research proved that studies on China match the need of educating persons who both know Chinese and have specific knowledge about this country. Uniqueness of the field of study and created professional chances appeared to be equally important.

Keywords: China, Asia, China studies, Asian studies, Institute of the Middle and Far East, Jagiellonian University in Krakow

Słowa kluczowe: Chiny, Azja, studia nad Chinami, studia azjatyckie, Instytut Bliskiego i Dalekiego Wschodu, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

WPROWADZENIE

Obserwowane współcześnie przesunięcie światowego centrum politycznego i gospodarczego w kierunku Azji¹ stało się przedmiotem powszechnego zainteresowania, a nie tylko domeną przedstawicieli administracji państwowej, środowisk biznesowych i akademickich². To nie zaskakuje, zważywszy, że Azja jest najbardziej zaludnionym kontynentem na świecie. Ponad 4 mld zamieszkujących tam ludzi stanowi prawie 60% globalnej populacji³. Dysponuje już większym łącznym PKB aniżeli reszta świata, a do 2030 r. będzie odpowiadała za 60% globalnego wzrostu. To właśnie w regionie Azji i Pacyfiku w perspektywie najbliższej dekady pojawi się 90% (2,4 mld) nowych przedstawicieli klasy średniej⁴. Dynamiczny wzrost gospodarczy większości państw azjatyckich w ostatnich latach stanowi zapowiedź zmiany dotychczasowego układu sił na świecie. Silnym graczem, który wyłonił się na regionalnej arenie, są Chiny. Gospodarka chińska przekroczyła rozmiary japońskiej w 2010 r., ustępując już jedynie Stanom Zjednoczonym⁵. Prognozuje się, że w trzeciej dekadzie XXI w. stanie się ona największą na świecie. Chiny przodują w produkcji przemysłowej i handlu, w którym stanowią ważną część łańcucha dostaw. Znajduje to odzwierciedlenie w zgłaszanych przez

¹ Przejawem tego myślenia była choćby słynna wypowiedź sekretarza stanu USA Hillary Clinton z 2011 r. wyrażona na łamach „Foreign Affairs”. Deklarowała, że region Azji i Pacyfiku stał się motorem napędowym globalnej polityki oraz światowym centrum strategicznym i gospodarczym. H. Clinton, *America's Pacific Century*, „Foreign Policy”, 11 X 2011, [online] <https://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/>, 2 VII 2020. W podobnym tonie wypowiadali się również reprezentanci regionu Azji. Premier Indii Narendra Modi mówił w 2018 r., że kontynent azjatycki znajduje się w centrum globalnej działalności gospodarczej, będąc zarazem motorem wzrostu na świecie. Podkreślał, że żyjemy w czasie, który można określić mianem „Wiek Azji” (Asian Century). *'New India' is rising, says Modi*, Mathrubhumi, 26 VI 2018, [online] <https://english.mathrubhumi.com/news/india/-new-india-is-rising-says-modi-1.2919740>, 2 VII 2020. Znamienne słowa padły również w dzienniku „Global Times”, będącym tubą propagandową partii komunistycznej w Chinach, dotyczące potrzeby wykorzystania przez Chiny i inne państwa azjatyckie historycznej szansy. Podkreślano, że kiedy przestaną one podążać za Zachodem, prawdziwie rozpocznie się „Wiek Azji”. Chiny jako najważniejsze i najszybciej rozwijające się państwo w Azji, a zarazem druga co do wielkości gospodarka świata, mają do odegrania ważną rolę w budowaniu nowego ładu azjatyckiego oraz utrzymaniu w przyszłości stabilności i pokoju w regionie. Li Qingqing, *China will lead new Asian order, 'Asian century'*, „Global Times”, 12 XII 2019, [online] <https://www.globaltimes.cn/content/1173323.shtml>, 2 VII 2020.

² *Security Dilemmas and Challenges in 21st Century Asia*, red. O. Barbasiewicz, M. Grabowski, E. Trojnar, Berlin 2020; *Bliżej Azji. Współczesne wyzwania dla bezpieczeństwa*, red. nauk. Ł. Gacek, R. Kwieciński, E. Trojnar, Warszawa 2018; *New Dynamics in Asia*, red. K. Żakowski, Łódź 2020.

³ C.L. Illsley, *Largest Cities In Asia*, World Atlas, 25 VII 2019, [online] <https://www.worldatlas.com/articles/the-largest-cities-in-asia.html>, 2 VII 2020.

⁴ P. Yendamuri, Z. Ingilizian, *In 2020 Asia will have the world's largest GDP. Here's what that means*, World Economic Forum, 20 XII 2019, [online] <https://www.weforum.org/agenda/2019/12/asia-economic-growth/>, 2 VII 2020.

⁵ *World Economic Outlook: Challenges to Steady Growth*, International Monetary Fund, Washington DC 2018, [online] <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2018/09/24/world-economic-outlook-october-2018>, 2 VII 2020.

Państwo Środka aspiracjach dotyczących zmiany dotychczasowego systemu globalnego zarządzania, czego przejawem są działania podejmowane w ramach inicjatywy Pasa i Drogi (Belt and Road)⁶. W ostatnich latach wiodą prym w inwestycjach w innowacje, mają osiągnięcia w dziedzinach dotąd zdominowanych przez zachodnią technologię, tj. w telekomunikacji, elektronice czy zielonej energetyce⁷. Osiągnięcia gospodarcze korespondują z aspiracjami politycznymi. Przywódcy tego państwa zapowiadają stworzenie do połowy XXI w. „armii światowej klasy”⁸. Planom tym towarzyszy również globalna ekspansja kulturowa Chin⁹.

PROBLEMATYKA BADAWCZA

Współczesne Chiny stały się fenomenem chętnie badanym i studiowanym przez szerokie kręgi obserwatorów. Towarzyszy temu rosnąca obecność kierunków o profilu azjatyckim w kształceniu uniwersyteckim. Charakterystyce tej w pełni odpowiadają studia prowadzone w Instytucie Bliskiego i Dalekiego Wschodu Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie (IBiDW).

Głównym celem podjętego badania jest próba uchwycenia fenomenu obecnego zainteresowania Azją w Polsce na przykładzie Chin w gronie studentów kierunków o profilu chińskim w IBiDW. Wybór takiej próby badawczej uzasadnia fakt, że IBiDW stał się w ostatnich latach największą w Polsce instytucją akademicką prowadzącą tego typu studia na kierunkach niefilologicznych¹⁰.

⁶ Wang Yiwei, *Inicjatywa „jeden pas i jedna droga”. Co rozwój Chin oznacza dla świata*, Toruń 2016; Zhang Chun, *The Belt and Road Initiative and Global Governance in Transition*, „China Quarterly of International Strategic Studies” 2017, vol. 3, nr 2, s. 175-191.

⁷ Ł. Gacek, *Cywilizacja ekologiczna i transformacja energetyczna w Chinach*, Poznań 2020; tenże, *Nowe źródła wzrostu gospodarczego Chin: wiedza i innowacje*, „Roczniki Humanistyczne” 2018, t. LXVI, z. 9, s. 5-32.

⁸ Xi Jinping, *Secure a Decisive Victory in Building a Moderately Prosperous Society in All Respects and Strive for the Great Success of Socialism with Chinese Characteristics for a New Era*, Delivered at the 19th National Congress of the Communist Party of China, Xinhua, 18 X 2017, [online] http://www.xinhuanet.com/english/download/Xi_Jinping%27s_report_at_19th_CPC_National_Congress.pdf, 27 VIII 2020.

⁹ J. McClory, *The Soft Power 30. A Global Ranking of Soft Power 2019*, USC Center on Public Diplomacy, Portland, 2019, [online] <https://softpower30.com/wp-content/uploads/2019/10/The-Soft-Power-30-Report-2019-1.pdf>, 2 VII 2020; R. Kwieciński, *Od „soft power” do „smart power” Chin*, [w:] *Liberalizm & neoliberalizm w badaniu polityki zagranicznej państwa i gospodarki światowej*, red. E. Haliżak, R. Ożarowski, A. Wróbel, Warszawa 2016, s. 99-111.

¹⁰ Dotychczas podejmowano jedynie badania dotyczące polskiej sinologii, dostrzegając jednak potencjał kształcenia w zakresie studiów azjatyckich w Instytucie Bliskiego i Dalekiego Wschodu. Por. A. Rudakowska, *The Study of China in Poland after World War II: Toward the “New Sinology”?*, „The China Review” 2014, vol. 14, nr 2, s. 59-90; A. Rudakowska, *Sinology in Poland: Epistemological Debates and Academic Practice*, [w:] *Sinology in Post-Communist States: Views from the Czech Republic, Mongolia, Poland and Russia*, red. Shih Chin-yu, Hong Kong 2016, s. 61-92; B. Góralczyk, *Polish Sinology: Reflections on Individualized Trajectories*, [w:] *Sinology in Post-Communist States...*, s. 159-188.

Badanie stanowi próbę odpowiedzi na pytania związane z motywacjami przemawiającymi za podjęciem studiów oraz adekwatnością oferty edukacyjnej IBiDW w stosunku do potrzeb i oczekiwań studentów. Identyfikuje zakres, w jakim argumentacja studentów dotycząca podjęcia studiów koresponduje z faktami dotyczącymi rosnącego zainteresowania znaczeniem Chin w świecie i powszechną dostępnością popularnych informacji na ten temat. Przeprowadzone badanie było ponadto związane z określeniem profilu osoby decydującej się na podjęcie takich studiów pod względem socjodemograficznym oraz z uwzględnieniem zaobserwowanej w ostatnich latach tendencji do rekrutacji na studia kandydatów z coraz wyższymi wynikami uzyskanymi podczas egzaminu dojrzałości.

Artykuł przedstawia proces kształcenia na temat Państwa Środka w Instytucie Bliskiego i Dalekiego Wschodu w ciągu ostatnich 20 lat. Wskazuje na przebieg i zakres ewolucji studiów do ich obecnego kształtu. Zasadnicza część artykułu przedstawia wyniki przeprowadzonego badania sondażowego wśród studentów trzech roczników studiów dotyczących Chin w IBiDW w 2019 i 2020 r.

STUDIA NAD CHINAMI W INSTYTUCIE BLISKIEGO I DALEKIEGO WSCHODU UJ

Świat otwiera się na Azję...

My również chcemy w tym otwarciu uczestniczyć¹¹.

Rosnące zainteresowanie Orientem w Polsce na początku nowego milenium doprowadziło do podjęcia decyzji o utworzeniu w 2001 r. Katedry Bliskiego i Dalekiego Wschodu (KBiDW) w ramach Instytutu Studiów Regionalnych Uniwersytetu Jagiellońskiego¹². Inicjatorem tego przedsięwzięcia był prof. dr hab. Andrzej Kapiszewski. Początkowo siedziba Katedry mieściła się przy al. Mickiewicza 3 w Krakowie. Pierwsi studenci w liczbie nieco ponad 50 osób kształcili się na studiach uzupełniających magisterskich na kierunku kulturoznawstwo, specjalność studia blisko- i dalekowschodnie w ramach dwóch specjalizacji: studia bliskowschodnie i studia dalekowschodnie. Mieli możliwość nauki języków orientalnych, tj. arabskiego i hebrajskiego na specjalizacji bliskowschodniej oraz chińskiego na dalekowschodniej. W 2003 r. pierwsi absolwenci Katedry uzyskali magisteria na kierunku kulturoznawstwo.

¹¹ A.W. Jelonek, *Świat otwiera się na Azję...*, Instytut Bliskiego i Dalekiego Wschodu, [online] <https://orient.uj.edu.pl/instytut/o-instytucie>, 23 VI 2020.

¹² Tradycja studiów orientalistycznych na Uniwersytecie Jagiellońskim jest wyjątkowo bogata, liczy przeszło 100 lat. Współcześnie kontynuuje je Instytut Orientalistyki Wydziału Filologicznego UJ. O okolicznościach, w jakich w wolnej Polsce powstawały takie studia, świadczą dostępne źródła historyczne i naukowe. Tadeusz Kowalski, autor artykułu relacjonującego czynione wówczas starania w tym obszarze wiedzy, wypowiedział znamienne słowa: *Roboty, jak widać, nie brak, bo pole leży od lat odłogiem, trzeba tylko ludzi chętnych i narzędzi do pracy*. T. Kowalski, *W sprawie orientalistyki w naszych uniwersytetach*, „Nauka Polska” 1919, nr 2, s. 354-372, cyt. s. 372.

Po trzech latach istnienia Katedra przeniosła się na ul. Gronostajową 7 (III Kampus UJ). W 2004 r. uruchomiono studia licencjackie w trybie stacjonarnym i niestacjonarnym o specjalności studia blisko- i dalekowschodnie i dwóch specjalizacjach: studia bliskowschodnie i studia dalekowschodnie.

W 2006 r. powołano pierwsze w Polsce Centrum Języka i Kultury Chińskiej UJ „Instytut Konfucjusza w Krakowie”, blisko współpracujące z Katedrą Bliskiego i Dalekiego Wschodu. Pierwszym jego dyrektorem został pracownik Katedry dr Bogdan Zemanek.

Od początku istnienia Katedry wykładali w niej wybitni polscy orientaliści, m.in. profesorowie Roman M. Sławiński, Stanisław Tokarski, Karin Tomala, Jerzy Zdanowski. Katedra gościła również pierwszych profesorów wizytujących z zagranicy. Wprowadzono wtedy również do oferty dydaktycznej kolejne języki – hindi oraz japoński.

W 2007 r. nowym kierownikiem KBiDW został dr hab. Adam W. Jelonek. W kolejnym roku uruchomiono dwie specjalności na studiach licencjackich i magisterskich: studia bliskowschodnie i studia dalekowschodnie, które zastąpiły wcześniejsze studia. W 2010 r. Katedra została wyłączona ze struktury Instytutu Studiów Regionalnych jako jednostka samodzielna.

W następnym roku KBiDW przekształciła się w Instytut Bliskiego i Dalekiego Wschodu, w ramach którego utworzono dwa zakłady: Bliskiego Wschodu i Dalekiego Wschodu. Dyrektorem Instytutu został wówczas prof. UJ dr hab. Leszek Korporowicz. W 2011 r. powstał Zakład Komunikacji Międzykulturowej, zmieniła się także nazwa Zakładu Bliskiego Wschodu na Zakład Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej, a Zakładu Dalekiego Wschodu na Zakład Azji Wschodniej i Południowej.

W 2012 r. na czteroletnią kadencję dyrektorem Instytutu został ks. prof. dr hab. Krzysztof Kościelniak. W ciągu następnych lat doszło do kolejnych zmian w strukturze Instytutu, tj. przekształcono Zakład Azji Wschodniej i Południowej w Katedrę Azji Wschodniej i Południowej, a Zakład Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej w Katedrę Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej; jednocześnie zlikwidowano Zakład Komunikacji Międzykulturowej. Szczególną uwagę zwraca uruchomienie w 2013 r. odrębnego kierunku studiów azjatyckich I i II stopnia o dwóch specjalizacjach: studia bliskowschodnie i studia dalekowschodnie, któremu towarzyszyło odejście od kształcenia na dotychczasowym kierunku kulturoznawstwo. Należy podkreślić, że były to pierwsze w Polsce studia azjatyckie, później z powodzeniem prowadzone również w innych uniwersytetach w kraju. Przy ich powoływaniu wzorowano się na doświadczeniach w zakresie prowadzenia studiów regionalnych dotyczących Azji (Szkoła Studiów Orientalnych i Afrykańskich Uniwersytetu Londyńskiego – School of Oriental and African Studies – oraz Moskiewski Państwowy Instytut Stosunków Międzynarodowych – Московский государственный институт международных отношений). Wynika to z przyjętego profilu absolwenta, który łączy wiedzę o regionie lub kraju w płaszczyźnie politycznej, gospodarczej i kulturalnej z praktyczną znajomością lokalnego języka. W programie studiów przyjęto bowiem, że: *Zdobyte w trakcie studiów wiedza, umiejętności i kompetencje społeczne absolwentów znajdują zastosowanie w pracy w instytucjach tak diagnozujących, jak i kreujących różne sfery aktywności społecznej. Absolwent może podjąć*

pracę w administracji rządowej każdego szczebla, lokalnych instytucjach samorządowych, różnych instytucjach aktywności kulturalnej, w sektorze prywatnym: mediach, agencjach badań rynkowych, reklamowych i public relations, a także pozarządowym: stowarzyszeniach, fundacjach i organizacjach związanych z promowaniem kultury, biznesu, edukacji, komunikacji, turystyki, handlu. Uzyskane kwalifikacje w zakresie specjalizacji ukierunkowanej na studia dalekowschodnie ułatwią absolwentom pracę w środowisku międzynarodowym zarówno w kraju, jak i za granicą. Ułatwiają także prowadzenie własnej aktywności gospodarczej ukierunkowanej na współpracę z krajami regionu¹³. Konsekwentnie do tak określonych celów do grona wykładowców zapraszano zarówno nauczycieli akademickich, jak i ekspertów przekazujących wiedzę na bazie doświadczeń pracy w dyplomacji, biznesie i wojskowości w Azji i Afryce.

W kolejnym etapie rozwoju programu kształcenia w zakresie studiów azjatyckich w Instytucie Bliskiego i Dalekiego Wschodu powstały cztery moduły kształcenia w obszarze Dalekiego Wschodu realizowane w nowej formule studiów azjatyckich I stopnia na specjalności studia dalekowschodnie, tj. Japonia, Chiny, Korea, Indie i Azja Południowa (2014), które wiązały się ze wskazaniem wiodącego języka kształcenia (japońskiego, chińskiego, koreańskiego i hindi). Uruchomiono także moduły kształcenia w zakresie studiów azjatyckich I stopnia na specjalności studia bliskowschodnie, tj. Bliski Wschód (2013) z językiem arabskim oraz Izrael współczesny z językiem hebrajskim (2017). W latach 2016-2020 dyrektorem IBiDW był ponownie prof. dr hab. Adam W. Jelonek. W trakcie tej kadencji poszerzono ofertę dydaktyczną Instytutu. W roku akademickim 2017/2018 uruchomiono kolejne dwa nowe moduły: Azja Centralna (z językiem chińskim i opcjonalnie rosyjskim) oraz Azja Południowo-Wschodnia (z możliwością nauki języka indonezyjskiego albo wietnamskiego). W roku akademickim 2019/2020 moduły kształcenia na studiach I stopnia w ramach studiów azjatyckich przekształciły się w autonomiczne studia związane z danym modułem. W ramach tego podziału wykształcone zostały: studia nad Chinami z wiodącym językiem chińskim, studia nad Japonią z językiem japońskim, studia nad Koreą z językiem koreańskim, studia nad Indiami z językiem hindi oraz studia bliskowschodnie z językiem arabskim. W niezmienionej formie studiów azjatyckich prowadzono kształcenie na studiach II stopnia, umożliwiając studentom kontynuację nauki języka orientального na wyższym poziomie. Kierunki studiów przyporządkowano naukom o polityce i administracji jako dyscyplinie wiodącej, w której uzyskiwana jest ponad połowa efektów uczenia się. Uzupełniają ją ponadto w dużej mierze nauki o kulturze i religii oraz nauki socjologiczne. Zmiany te zbiegły się z przyjęciem w Polsce w 2018 r. ustawy o szkolnictwie wyższym i nauce zwanej *Konstytucją dla Nauki*¹⁴, w ramach której *uczelnia prowadzi kształcenie na studiach na określonym kierunku, poziomie i profilu*¹⁵.

¹³ *Program studiów azjatyckich, specjalność studia dalekowschodnie*, Wydział Studiów Międzynarodowych i Politycznych, [online] <https://wsmip.uj.edu.pl/documents/41658/17399888/Program%20DW%201%20niestacjonarne.pdf>, 23 VI 2020.

¹⁴ *Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, Dz. U. 2018, poz. 1668.

¹⁵ *Tamże*, art. 53.

Pogłębiającej się specjalizacji studiów w Instytucie Bliskiego i Dalekiego Wschodu, którą można prześledzić na podstawie kierunków związanych z Chinami, towarzyszyły dwa główne trendy. Pierwszym z nich był wzrost liczby kandydatów ubiegających się o miejsce na studiach, a drugim – ich rekrutacja pod kątem uzyskanych wyższych wyników z matur. Progi kwalifikacyjne ustalone dla absolwentów szkół średnich ubiegających się o przyjęcie na studia w IBiDW były z roku na rok podnoszone. Przykładowo w trzech ostatnich latach akademickich (2017/2018, 2018/2019 i 2019/2020) każdorazowo przygotowano po 40 miejsc możliwych do obsadzenia na studia w zakresie Chin. Z uwagi na rosnące zainteresowanie tą ofertą edukacyjną podnoszono progi rekrutacyjne ustalane na podstawie osiągniętych wyników z nowej polskiej matury przeliczanych do skali 0–100 (od 40 pkt w 2017 r. przez 75 pkt w 2018 r., po 87 pkt w 2019 r.), chcąc przyciągnąć coraz to lepszych absolwentów (tabela 1).

Programy studiów w Instytucie Bliskiego i Dalekiego Wschodu wyróżniają się szerokim wyborem różnorodnych kursów o charakterze monograficznym oraz możliwością nauki języka orientального.

Tabela 1. Warunki kwalifikacyjne na studia w latach 2017–2019
(na zasadach obowiązujących obywateli polskich)

	Progi punktowe (z matury)	Limity miejsc (liczba osób)	Liczba kandydatów	Liczba wpisanych studentów
I rok studiów nad Chinami rok akademicki 2019/2020	> 87 pkt	40	189	25
I rok studiów azjatyckich, moduł Chiny rok akademicki 2018/2019	> 75 pkt	40	164	37
I rok studiów azjatyckich, moduł Chiny rok akademicki 2017/2018	> 40 pkt	40	152	39

SONDAŻ WŚRÓD STUDENTÓW INSTYTUTU BLISKIEGO I DALEKIEGO WSCHODU UJ

Badanie zrealizowano w formie anonimowej ankiety. Poprzedził je pilotaż przeprowadzony 16 maja 2019 r. na grupie 15 studentów kierunku studia azjatyckie specjalności studia dalekowschodnie, moduł Azja Centralna (7 studentów I roku i 8 studentów II roku).

Badania główne przeprowadzono odpowiednio w dniach: 28 stycznia 2020 r. (I rok studiów nad Chinami), 13 czerwca 2019 r. (I rok studiów azjatyckich) i 25 czerwca 2019 r. (II rok studiów azjatyckich). Kwestionariusz ankiety zawierał pytania, które korespondowały z problemem badawczym. Autorzy badania chcieli w ten sposób poznać

motywacje i oczekiwania osób, które podjęły studia w zakresie Chin. Postawiono następujące pytania:

- 1) Dlaczego zdecydowałaś/eś się podjąć studia?
- 2) Skąd czerpałaś wiadomości o Chinach przed pojęciem studiów?
- 3) Czy wydarzenie/a dotyczące Chin mogły mieć wpływ na podjęcie studiów w IBiDW?
- 4) Co jest dla Ciebie najważniejsze podczas studiowania?
- 5) Czy studia związane z Chinami spełniają Twoje oczekiwania?

Pytania 1-4 miały charakter otwarty, a odpowiedzi na pytanie piąte zawężono do wyboru między: „tak”, „nie”, „nie mam zdania”, umożliwiając ankietowanym wprowadzanie dodatkowych komentarzy. Kwestionariusz ankiety uzupełniały także pytania o podstawowe dane o charakterze socjodemograficznym, tj. o płeć i miejsce zamieszkania, a także dotychczasowe wykształcenie na poziomie wyższym.

Tabela 2. Statystyki dotyczące ankietowanych grup studentów

	Liczba ankietowanych studentów	Liczba wpisanych studentów	Udział ankietowanych do liczby studentów
I rok studiów nad Chinami rok akademicki 2019/2020	15	25	60,00%
I rok studiów azjatyckich, moduł Chiny rok akademicki 2018/2019	27	37	72,97%
II rok studiów azjatyckich, moduł Chiny rok akademicki 2018/2019	22	33	66,67%
Razem	64	95	67,36%

Badanie skierowano do studentów Instytutu Bliskiego i Dalekiego Wschodu UJ kierunków związanych z Chinami. Próbę statystyczną niezbędną do oszacowania próby badawczej ustalono na podstawie liczebności studentów niższych roczników, którzy stosunkowo niedawno podjęli studia. Z uwagi na fakt, iż w 2019 r., kiedy przygotowano koncepcję badania, najwięcej takich studentów stanowili słuchacze studiów dziennych I stopnia, ankietę skierowano jedynie do nich. Byli to studenci I roku nowego kierunku studia nad Chinami uruchomionego w roku akademickim 2019/2020¹⁶ oraz studenci I¹⁷ i II roku kierunku studia azjatyckie, moduł Chiny, w roku akademickim 2018/2019¹⁸. Zbiorowość ta zamykała się w liczbie 95 osób, odpowiednio:

¹⁶ Ankiety tej grupy zostały oznaczone symbolami: C (Chiny), I (pierwszy rok), cyfry od 1 do 15 wskazujące numer ankiety, K albo M dla oznaczenia płci.

¹⁷ Ankiety tej grupy zostały oznaczone symbolami: A (azjatyckie), I (pierwszy rok), cyfry od 1 do 27 wskazujące numer ankiety, K albo M dla oznaczenia płci.

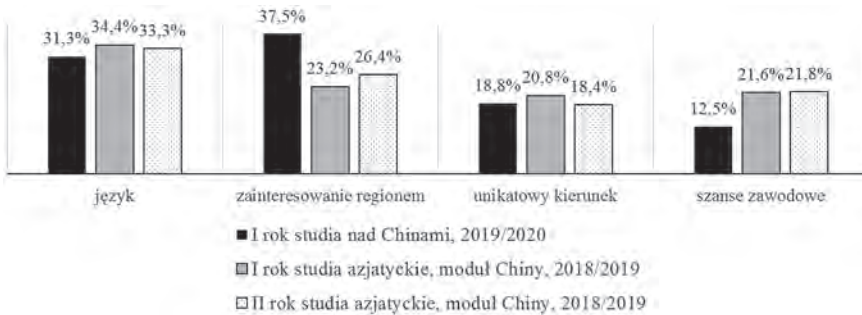
¹⁸ Ankiety tej grupy zostały oznaczone symbolami: A (azjatyckie), II (drugi rok), cyfry od 1 do 27 wskazujące numer ankiety, K albo M dla oznaczenia płci.

25, 37 i 33¹⁹ studentów (tabela 2). Przy zakładanym poziomie ufności wynoszącym 95%, dopuszczalnym błędzie statystycznym 3%, szacowanej wielkości frakcji na poziomie 95% próba badawcza powinna wynieść 64 osoby. Założenie to spełniono w odniesieniu do całej zbiorowości. W każdej z trzech badanych grup przebadano ponad 60% ankietowanych, a razem ponad 67%.

1. Dlaczego zdecydowałaś/ęś się podjąć studia?

Ankietowani wskazali na wiele powodów, które wyjaśniały decyzję o podjęciu studiów. Na bazie udzielonych odpowiedzi dokonano ich wtórnej kategoryzacji na cztery grupy: język, zainteresowanie Chinami, unikatowość kierunku i szanse zawodowe. Zestawienie wyników w podziale na poszczególne roczniki i program studiów prezentuje wykres 1.

Wykres 1. Motywacje do podjęcia studiów w podziale na kategorie (udział w %)

W gronie 15 ankietowanych studentów I roku kierunku studia nad Chinami w roku akademickim 2019/2020 tylko jedna osoba nie uzasadniła wyboru. Na podstawie uzyskanych wyników należy wskazać, że najsilniejszą motywacją do podjęcia studiów było zainteresowanie Chinami – 37,5%. W dalszej kolejności wskazywano na możliwość nauki języka chińskiego – 31,3%, unikatowy kierunek – 18,8% oraz możliwość zwiększenia swoich szans zawodowych w wyniku ukończenia studiów – 12,5%.

Powyższe informacje dowodzą wyraźnie zarysowującej się dwukierunkowej ścieżki zainteresowań ankietowanych. Z jednej strony koncentrują się one na języku chińskim, z drugiej na potrzebie poznania Chin. Wyniki świadczą również, że studenci w niewielkim stopniu dostrzegają wyłącznie unikatowość studiów (polegającą na atrakcyjnym integrowaniu nauki języka chińskiego z rozwijaniem zainteresowań regionalnych) oraz przekładają to na przyszły rozwój zawodowy. Ankietowani wskazali bowiem, że studia: są [...] o wiele ciekawsze niż sinologia, która głównie koncentruje się na nauce języka chińskiego i swoją atmosferą bardzo mnie zniechęciła (C/I/4/K); opierają się na ciekawym programie i możliwościach rozwoju [...] w szerszej perspektywie

¹⁹ Liczba studentów wpisanych na II rok studiów nad Chinami w roku akademickim 2018/2019 wyniosła 33, czyli zmniejszyła się o sześć osób w odniesieniu do liczby wpisanych na ten kierunek na I roku.

(C/I/9/K); były *jedynym ciekawym kierunkiem, który miał wolne miejsca po pierwszym etapie rekrutacji* (C/I/10/M). Tylko jedna ankietowana argumentowała swój wybór studiów przez pryzmat zwiększenia szans zawodowych: [...] *Chiny, jak powszechnie wiadomo, są państwem bardzo dynamicznie rozwijającym się gospodarczo, [...] co wpływa na rynek pracy* (C/I/7/K).

Nieco inaczej na zadane pytania odpowiadali studenci I roku studiów azjatyckich, moduł Chiny w roku akademickim 2018/2019. W gronie 27 ankietowanych wszyscy wskazali przynajmniej jedną odpowiedź. Na podstawie uzyskanych wyników jako główną przesłankę podjęcia studiów w I BiDw 34,4% wskazań dotyczyło nauki języka chińskiego, 23,2% – zainteresowania Chinami, 20,8% – unikatowego kierunku studiów, a 21,6% – możliwości zwiększenia swoich szans zawodowych na rynku pracy.

Podobne opinie wyrażali studenci II roku studiów azjatyckich, moduł Chiny w roku akademickim 2018/2019. W gronie 22 ankietowanych wszyscy zaznaczyli przynajmniej jedną odpowiedź. 33,3% wskazań dotyczyło nauki języka chińskiego, 26,4% – zainteresowania Chinami, 18,4% – unikatowego kierunku, a 21,8% – szans zawodowych.

Mimo rozbieżności pomiędzy grupami ankietowanych studentów język i zainteresowanie Chinami stanowiły główne kategorie wyboru. Uwagę zwraca w przypadku I roku studiów nad Chinami (2019/2020) wyraźna przewaga zainteresowania Chinami w porównaniu do lat poprzednich, czyli na kierunkach studia azjatyckie z modułem Chiny, gdzie obserwowano dominację języka nad tą kategorią. Unikatowość pozostaje na względnie podobnym poziomie pomiędzy kierunkami i poziomami studiów. Ankietowani z kierunku studia nad Chinami w mniejszym stopniu postrzegali studia przez pryzmat szans zawodowych w stosunku do studentów studiów azjatyckich.

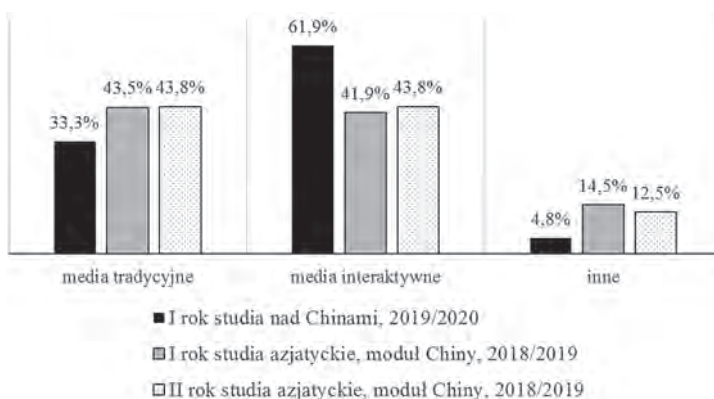
2. Przed podjęciem studiów skąd czerpałeś wiadomości o Chinach?

Źródła informacji o Chinach we wskazaniach respondentów ujęto wtórnie w trzech kategoriach: media tradycyjne, media interaktywne i inne. Media tradycyjne zidentyfikowano jako komunikację następującą jednokierunkowo od nadawcy do odbiorcy, tj. film, książka, prasa, muzyka i radio. Z kolei media interaktywne, tj.: Internet, blogi, media społecznościowe, rozumiano jako komunikację w dwóch kierunkach. Trzecia wyróżniona kategoria – „inne” – dotyczyła: podróży, informacji uzyskiwanych od znajomych osób. Szczegółowe wyniki zaprezentowano na wykresie 2.

Respondenci I roku kierunku studia nad Chinami (2019/2020) korzystali zarówno z mediów tradycyjnych, jak i interaktywnych. 33,3% odpowiedzi wskazywało na pierwszą kategorię, tj. media tradycyjne, 61,9% na drugą – interaktywne, a 4,8% na trzecią. Sześć osób w gronie 15 ankietowanych deklarowało korzystanie zarówno z mediów tradycyjnych, jak i interaktywnych. Jedna osoba wskazała tylko te pierwsze, z kolei siedem wyłącznie te drugie. Jedna ankietowana nie zawierała żadnej odpowiedzi. Wśród mediów tradycyjnych dominowały książki, filmy i TV. Z kolei wśród interaktywnych wyróżniono portale informacyjne i prasowe (tj. „The Economist”, „Foreign Affairs”, „New York Times”, BBC, think tanki). Respondenci deklarowali również korzystanie z forów

dyskusyjnych oraz mediów społecznościowych (m.in. Twittera). Studenci w niewielkim stopniu (zaledwie cztery osoby) korzystali równoległe z Internetu oraz książek.

Wykres 2. Źródła informacji o Chinach w podziale na kategorie (udział)

Nie zaskakuje dominacja mediów elektronicznych w deklaracjach studentów, zważywszy na to, że przyszłość narracji naukowej i edukacyjnej wiąże się z silną potrzebą wykorzystania w szerszym zakresie materiałów i źródeł interaktywnych, w tym platformy zdalnego nauczania. Na marginesie warto zaznaczyć, że pandemia COVID-19 potwierdziła zasadność upowszechniania kształcenia z wykorzystaniem usług online.

Studenci I roku studiów azjatyckich, moduł Chiny w roku akademickim 2018/2019 korzystali zarówno z mediów tradycyjnych, jak i interaktywnych. 43,5% odpowiedzi stanowiły wskazania na pierwszą kategorię, 42,9% na drugą, a 14,5% na trzecią. Podobnie studenci II roku studiów azjatyckich, moduł Chiny w roku akademickim 2018/2019 deklarowali, że korzystali w równym stopniu z mediów tradycyjnych i interaktywnych – po 43,8% wskazań, a 12,5% na trzecią kategorię.

Wśród respondentów studiów azjatyckich w większym stopniu aniżeli studiów nad Chinami zaznaczyła się równowaga w korzystaniu z mediów tradycyjnych i interaktywnych. Wśród innych źródeł informacji, na które wskazywali studenci, znalazły się przede wszystkim podróże, a także wcześniejsza nauka (szkoła albo studia), kuchnia azjatycka i „kontakty z ludźmi”.

3. Czy wydarzenie/a dotyczące Chin mogły mieć wpływ na podjęcie studiów w IBiDW?

Siedmiu w gronie 15 (46,7%) ankietowanych z I roku studiów nad Chinami w roku akademickim 2019/2020 uznało, że wydarzenia związane z Chinami miały wpływ na podjęcie studiów w IBiDW. Negatywnej odpowiedzi udzieliło sześć osób (40%), a dwie (13,3%) nie miały zdania w tej kwestii. Wśród odpowiedzi twierdzących przeważały bezpośrednie odniesienia do bieżącej sytuacji politycznej i gospodarczej Chin. Ankietowani podkreślali znaczenie rozwoju gospodarczego i militarnego Chin, polityki

zagranicznej, głównie w odniesieniu do jej rosnącej pozycji na arenie międzynarodowej, protestów w Hongkongu w 2019 r. oraz igrzysk olimpijskich w Pekinie w 2008 r. Wskazania te sugerują, że respondenci swoje zainteresowania budowali głównie na obserwacji aktualnych wydarzeń. Nie były one jednak pogłębione i miały raczej charakter publicystyczny.

Na I roku studiów azjatyckich, moduł Chin w roku akademickim 2018/2019 12 w gronie 27 ankietowanych studentów (44,5%) wymieniło wydarzenia związane z Chinami, które miały wpływ na podjęcie przez nich studiów w IBiDW. Negatywnej odpowiedzi udzieliło dziesięć osób (37%), a kolejnych pięć (18,5%) nie wskazało żadnej. Odpowiedzi twierdzące wskazywały na dużą dowolność w interpretacji tego pytania. Trzy osoby wskazały na zainteresowania własne (w tym na naukę języka chińskiego w szkole), a cztery – Instytut Konfucjusza w Krakowie (w tym organizowany przezeń obóz letni w Pekinie w 2015 r.). Jedna osoba nie zdefiniowała żadnego wydarzenia, argumentując podjęcie studiów sukcesem w konkursie wiedzy o Uniwersytecie Jagiellońskim, co umożliwiło uzyskanie indeksu na dowolne studia. Wyniki sugerują, że studenci w niewielkim stopniu obserwowali bieżące wydarzenia dotyczące Chin. Tylko cztery osoby jakkolwiek się do nich odniosły. Dwoje wskazało na rosnącą pozycję Chin w świecie przez pryzmat inicjatywy Pasa i Drogi. Odpowiedzi dwóch pozostałych studentów były następujące: *ogólna opinia o kraju jako rozwijającym się, przedsiębiorczym* (A/I/7/K) oraz *skok rozwojowy chińskiej gospodarki na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci* (A/I/8/K).

W gronie 22 studentów II roku studiów azjatyckich, moduł Chin w roku akademickim 2018/2019 ośmiu (36,4%) przywołało wydarzenia związane z Chinami, które miały wpływ na podjęcie przez nich studiów w IBiDW. Negatywnej odpowiedzi udzieliło 12 osób (54,5%), a żadnej dwie (9,1%). W tym przypadku podobnie jak na I roku studiów azjatyckich zaobserwowano znaczną swobodę w interpretacji tego pytania. Dwoje ankietowanych wskazało bowiem na wcześniejsze zainteresowania własne i naukę języka chińskiego. Tylko sześć osób przytoczyło inne argumenty: dwie wymieniły inicjatywę Pasa i Drogi, dwie – zmianę pozycji międzynarodowej Chin, jedna – rozwój współpracy Polska–Chiny oraz jedna – olimpiadę w Pekinie.

Powyższe wyniki ankiet dowodzą, że ponad połowa studentów we wszystkich grupach nie podjęła studiów z inspiracji jakimikolwiek faktami związanymi z Chinami. Pozostałe osoby odnosiły się głównie do bieżących, łatwo identyfikowalnych i dominujących medialnie wydarzeń.

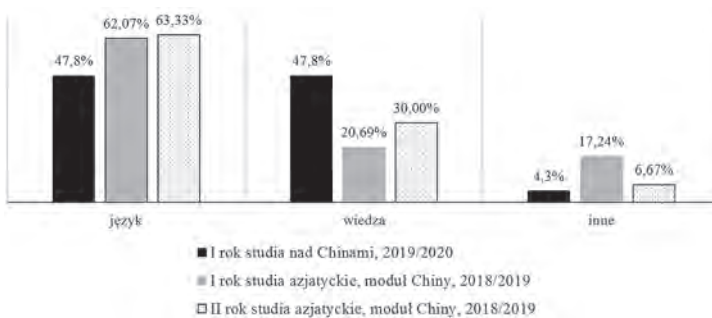
4. Co jest dla Ciebie najważniejsze podczas studiowania?

Kolejne pytanie miało na celu poznać opinie studentów na temat tego, co sami uznają za najważniejsze w formule studiów. Wtórny podział odpowiedzi udzielonych przez studentów przedstawiono w oparciu o trzy kategorie: język chiński, wiedza o regionie i Chinach oraz inne (wykres 3).

W gronie 15 ankietowanych studentów I roku studia nad Chinami w roku akademickim 2019/2020 cztery osoby wskazały, że najważniejsza podczas studiowania

jest dla nich wyłącznie nauka języka chińskiego. Z kolei trzy osoby wskazały tylko na możliwość pogłębienia wiedzy. Siedem osób łączyło naukę języka orientального z wiedzą. Jedna integrowała wiedzę z perspektywami zawodowymi, uwypuklając *możliwość lepszego zrozumienia otaczającego świata – nabycia cennych umiejętności praktycznych* (C/I/15/K). Ankietowani akcentujący rolę wiedzy wskazywali na możliwość poznania kultury, tradycji, polityki i gospodarki państw Azji, głównie Chin. Wyrażone opinie świadczą, że studenci przypisywali kluczową rolę zarówno nauce języka orientального, jak i możliwości uzyskiwania ekskluzywnej wiedzy. Skumulowane odpowiedzi respondentów wskazały na znaczenie języka podczas studiowania (11 z 23 odpowiedzi, 47,8%), wiedzy (11 z 23 odpowiedzi, 47,8%), a także nabywania umiejętności praktycznych (1 z 23, 4,4%).

Wykres 3. Główne wartości studiowania w IBiDW

Studenci I roku studiów azjatyckich, moduł Chiny w roku akademickim 2018/2019 zdecydowanie silniej akcentowali naukę języka orientального (62,1%) niż potrzebę zdobywania wiedzy (20,7%). Tylko 5 spośród 29 (17,2%) odpowiedzi zakwalifikowano do kategorii „inne”, jednak bez konkretnego doprecyzowania, co się pod tym kryje, poza jednym wskazaniem dotyczącym chęci podróżowania.

Podobne wyniki dotyczyły II roku studiów azjatyckich, moduł Chiny w roku akademickim 2018/2019. Ankietowani zaakcentowali rolę języka chińskiego (63,3%), podczas gdy wiedzę wymieniło 30% ankietowanych, a „inne” tylko 6,7%. W ostatniej kategorii były jedynie dwie odpowiedzi: pierwsza dotyczyła łączenia *wiedzy teoretycznej i praktycznej* (A/II/4/K), a druga *możliwości wyboru swojej ścieżki studiów – dobór przedmiotów* (A/II/21/K).

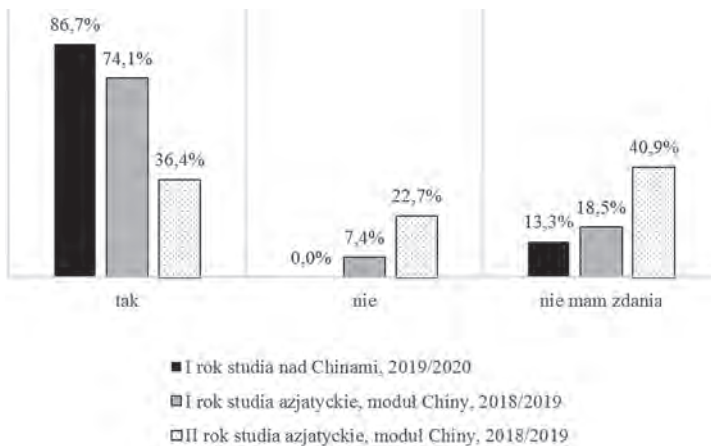
W przypadku studiów azjatyckich zdecydowanie widać ukierunkowanie na naukę języka chińskiego, któremu ankietowani nadali priorytet. W mniejszym stopniu podkreślali znaczenie pozyskiwania wiedzy podczas studiów. Na podstawie uzyskanych wyników wydaje się, że studia nad Chinami kładą nacisk przede wszystkim na łączenie nauki języka orientального z wiedzą o Państwie Środka, stanowiąc alternatywę dla kształcenia sinologicznego i regionalnego (azjatyckiego). Na wyższych latach studiów (studia azjatyckie z modułem Chiny) przeważało zainteresowanie studiami filologicznymi. Postępująca specjalizacja kształcenia skutkująca powołaniem studiów

nad Chinami zaowocowała naborem studentów zainteresowanych edukacją bardziej ukierunkowaną i zintegrowaną (język i wiedza). W przypadku studiów azjatyckich studenci uzyskiwali kompleksową, acz ogólną wiedzę o regionie, nie koncentrując się wyłącznie na Chinach w przeciwieństwie do programu studiów nad Chinami, który jest sprofilowany niemal wyłącznie na to konkretne państwo.

5. Czy studia spełniają Twoje oczekiwania?

Powyższe pytanie miało na celu ocenę poziomu zadowolenia studentów z dokonanego wyboru studiów. Ankietowani mogli odpowiadać następująco: „tak”, „nie” oraz „nie mam zdania”. Uzyskane wyniki prezentuje wykres 4.

Wykres 4. Realizacja oczekiwań wobec studiów

Większość ankietowanych studentów I roku studiów nad Chinami w roku akademickim 2019/2020 deklarowała, że profil studiów spełnia ich oczekiwania. Padło 13 odpowiedzi twierdzących (86,7%) przy braku negatywnych. Tylko dwie osoby nie miały zdania w tej kwestii.

Studenci I roku studiów azjatyckich moduł Chiny w roku akademickim 2018/2019 także w znakomitej większości akceptowali formułę studiów. Pozytywnie odpowiedziało 20 z 27 osób (74,1%), negatywnie dwie, a pięć nie miało zdania w tym zakresie.

Studenci II roku studiów azjatyckich, moduł Chiny w roku akademickim 2018/2019 byli już mniej wyrozumiali w swoich ocenach. Tylko osiem osób spośród 22 udzieliło twierdzącej odpowiedzi (36,4%), pięć negatywnej, a osiem nie miało zdania w tej sprawie.

Zmiana poziomu zadowolenia uzasadnia potrzebę wyodrębnienia studiów nad Chinami ze studiów azjatyckich. Mimo krótkiego czasu dzielącego trzy roczniki ankietowanych studentów zaobserwowano wyraźny wzrost zadowolenia z wyboru studiów, co korespondowało z postępującą specjalizacją programu studiów. Poziom satysfakcji wzrósł pomiędzy rocznikami odpowiednio: z 36,4% przez 74,1% do 81,3%. Temu

trendowi towarzyszył również spadek liczby niezadowolonych z wyboru studiów, których oczekiwania nie zostały zaspokojone, kolejno z 36,4% przez 7,4% do zera.

PROFIL SOCJODEMOGRAFICZNY ANKIETOWANYCH

Profil ankietyowanych zarysowany w metryczce pozwala podsumować, iż kierunkami dotyczącymi Chin w Instytucie Bliskiego i Dalekiego Wschodu zainteresowane są w znakomitej większości kobiety, bez względu na kierunek studiów (albo studia nad Chinami, albo azjatyckie). Dwie najliczniejsze grupy stanowią mieszkańcy najmniejszych miejscowości (< 20 tys.) oraz dużych miast (tabela 3 i 4).

Tabela 3. Podział ankietyowanych ze względu na płeć

	Kobiety	Mężczyźni
I rok studiów nad Chinami rok akademicki 2019/2020	10	5
I rok studiów azjatyckich, moduł Chiny rok akademicki 2018/2019	22	5
II rok studiów azjatyckich, moduł Chiny rok akademicki 2018/2019	8	14
Razem	40	24

Tabela 4. Podział ankietyowanych ze względu na miejsca zamieszkania

	<20 tys. mieszkańców	20 tys.–100 tys. mieszkańców	100 tys.–500 tys. mieszkańców	>500 tys. mieszkańców
I rok studiów nad Chinami rok akademicki 2019/2020	3	4	4	4
I rok studiów azjatyckich, moduł Chiny rok akademicki 2018/2019	9	6	4	8
II rok studiów azjatyckich, moduł Chiny rok akademicki 2018/2019	10	2	1	9
Razem	22	12	9	21

PODSUMOWANIE

Wzrost zainteresowania Chinami w Polsce odzwierciedla dominujące tendencje w światowej polityce i gospodarce. Studia nad Chinami korespondują z potrzebą kształcenia osób zarówno znających język chiński, jak i posiadających specjalistyczną

wiedzę o tym państwie. Zebrane w badaniu odpowiedzi potwierdzają tę zależność. Studenci przede wszystkim poszukiwali możliwości pogłębienia wiedzy o Państwie Środka i znajomości języka chińskiego, jednak nie mniej ważne było dla nich studiowanie na unikatowym kierunku oraz otwierające się przed nimi szanse zawodowe. Odpowiedzi studentów odzwierciedlają trendy generacyjne w zakresie poszukiwania informacji – ankietowani opierali się głównie na danych internetowych. Wiedza respondentów na temat Chin przed podjęciem studiów nie była pogłębiona, miała charakter wybiórczy i nieuporządkowany. To może w jakimś sensie tłumaczyć, dlaczego wydarzenia związane z Chinami miały stosunkowo niewielki wpływ na wybór tego właśnie kierunku studiów. Niewątpliwie ankietowani dostrzegają szanse na rozwój indywidualny i zawodowy w konsekwencji ukończonych w przyszłości studiów. Ich postawa sprzyja pozytywnej ocenie studiowania uwzględniającego z jednej strony atrakcyjny program studiów realizowany przez kompetentną kadre, a z drugiej nowoczesne zaplecze infrastrukturalne.

BIBLIOGRAFIA

- Bliżej Azji. Współczesne wyzwania dla bezpieczeństwa*, red. Ł. Gacek, R. Kwieciński, E. Trojnar, Warszawa 2018.
- Clinton H., *America's Pacific Century*, „Foreign Policy”, 11 X 2011, [online] <https://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/>.
- Gacek Ł., *Cywilizacja ekologiczna i transformacja energetyczna w Chinach*, Poznań 2020.
- Gacek Ł., *Nowe źródła wzrostu gospodarczego Chin: wiedza i innowacje*, „Roczniki Humanistyczne” 2018, t. LXVI, z. 9, <https://doi.org/10.18290/rh.2018.66.9-1>.
- Góralczyk B., *Polish Sinology: Reflections on Individualized Trajectories*, [w:] *Sinology in Post-Communist States: Views from the Czech Republic, Mongolia, Poland and Russia*, red. Shih Chin-yu, Hong Kong 2015.
- Jelonek A.W., *Świat otwiera się na Azję...*, Instytut Bliskiego i Dalekiego Wschodu, [online] <https://orient.uj.edu.pl/instytut/o-instytucie>.
- Kowalski T., *W sprawie orientalistyki w naszych uniwersytetach*, „Nauka Polska” 1919, nr 2.
- Kwieciński R., *Od „soft power” do „smart power” Chin*, [w:] *Liberalizm & neoliberalizm w badaniu polityki zagranicznej państwa i gospodarki światowej*, red. E. Haliżak, R. Ożarowski, A. Wróbel, Warszawa 2016.
- Li Qingqing, *China will lead new Asian order, 'Asian century'*, „Global Times”, 12 XII 2019, [online] <https://www.globaltimes.cn/content/1173323.shtml>.
- New Dynamics in Asia*, red. K. Żakowski, Łódź 2020.
- 'New India' is rising, says Modi*, Mathrubhumi, 26 VI 2018, [online] <https://english.mathrubhumi.com/news/india/-new-india-is-rising-says-modi-1.2919740>.
- McClory J., *The Soft Power 30. A Global Ranking of Soft Power 2019*, USC Center on Public Diplomacy, Portland, 2019, [online] <https://softpower30.com/wp-content/uploads/2019/10/The-Soft-Power-30-Report-2019-1.pdf>.

- Program studiów azjatyckich, specjalność studia dalekowschodnie*, Wydział Studiów Międzynarodowych i Politycznych, [online] <https://wsmip.uj.edu.pl/documents/41658/17399888/Program%20DW%20I%20niestacjonarne.pdf>.
- Rudakowska A., *Sinology in Poland: Epistemological Debates and Academic Practice*, [w:] *Sinology in Post-Communist States: Views from the Czech Republic, Mongolia, Poland and Russia*, red. Shih Chin-yu, Hong Kong 2016.
- Rudakowska A., *The Study of China in Poland after World War II: Toward the "New Sinology"?*, „The China Review” 2014, vol. 14, nr 2.
- Security Dilemmas and Challenges in 21st Century Asia*, red. O. Barbasiewicz, M. Grabowski, E. Trojnar, Berlin 2020.
- Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, DzU 2018, poz. 1668.
- Wang Yiwei, *Inicjatywa „jeden pas i jedna droga”. Co rozwój Chin oznacza dla świata*, Toruń 2016.
- World Economic Outlook: Challenges to Steady Growth*, International Monetary Fund, Washington DC 2018, [online] <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2018/09/24/world-economic-outlook-october-2018>.
- Xi Jinping, *Secure a Decisive Victory in Building a Moderately Prosperous Society in All Respects and Strive for the Great Success of Socialism with Chinese Characteristics for a New Era*, Delivered at the 19th National Congress of the Communist Party of China, Xinhua, 18 X 2017, [online] http://www.xinhuanet.com/english/download/Xi_Jinping%27s_report_at_19th_CPC_National_Congress.pdf.
- Yendamuri P, Ingilizian Z., *In 2020 Asia will have the world's largest GDP. Here's what that means*, World Economic Forum, 20 XII 2019, [online] <https://www.weforum.org/agenda/2019/12/asia-economic-growth/>.
- Zhang Chun, *The Belt and Road Initiative and Global Governance in Transition*, „China Quarterly of International Strategic Studies” 2017, vol. 3, nr 2.